

KINCSES KÁROLY

A Pajta Galéria Salföldön idén ünnepli fennállásának negyedszázados ünnepét. Ez számtalan gondolatot vet fel, például, hogy ez az egyik legrégebben folyamatosan működő ilyen típusú intézménye a magyar művészeti szcénának, vagy azt, hogy miként a kutyáknál, macskáknál, itt is illendő a valós kort megszorozni valamennyivel, hogy az emberi élethez hasonló arányokat kapjunk. Szorozzuk kettővel, és ötven vagy hárommal, és hetvenöt? Visszagondolván a Pajta Galéria alapítására, cseppet sem tűnik túlzásnak a hármas szorzó. Mert 1989 óta nagyjából senkit sem érdekelt a fotóművészet infrastruktúrájának kiépítése, koncepciózus támogatása. Az ünnepet a maga módján ünnepelte Török László és az öt segítők nem túl nagy csapata. Összeszedtek a huszonöt év alatt itt kiállítók munkáiból egy nagy kiállít-

SZERENCSÉS JÁNOS:

Korrelációk No 3. (medence) 1979, zselatinos ezüst

KEREKES GÁBOR:

Halott vagy alszik, bal 2013, zselatinos ezüst

Éljen a Pajta!

A salföldi fotógaléria 25 éve

Pajta Galéria, Salföld, 2016. IX. 15-ig

tásra valót, s ezekkel a fotókkal telirakták a salföldi Faluház nagytermét. Az azóta elhunyt alkotóknak, *Kerekes Gábornak, Szerencsés Jánosnak, Farkas Antal Jamának, Gábos Kálmánnak, Tengölics Lászlónak* külön képekkel állított emléket Török a Pajtában. Nem tudhatta akkor még, hogy a nagybeteg *Baranyay András* sem éli meg a kiállítás finisszázását. A kiállításhoz katalógus is készült Bojár Iván András és Török László előszavával, és Kincsestől a Pajta történetével. Gondolhatnák, mit vagyunk úgy oda ezzel a jubileummal, de tény, hogy a Magyarországon valaha is működött fotógalériák együtt sem nagyon élték meg ezt a kort. S a hazai fotográfiai élet egyik súlyos baja éppen a galériák rendszerének ki nem épülése. Tehát, éljen a Pajta!

Ennyi előzmény után lássuk hát az ünnepeltet! Salföld Budapesttől mindösszesen 165 kilométer, de nekünk ennél kicsit távolabbról illene kezdenünk a történetet. A szocializmus utolsó éveiben vagyunk. Aki akkoriban járt egyetemre, miként én is, az a művelődéspolitikai előadásokon azt tanulta, hogy a kultúra nem áru. Kicsit később ezt úgy fordítottuk le a gyakorlat nyelvére, hogy a kultúra ugyan nem áru, de pénzbe kerül.

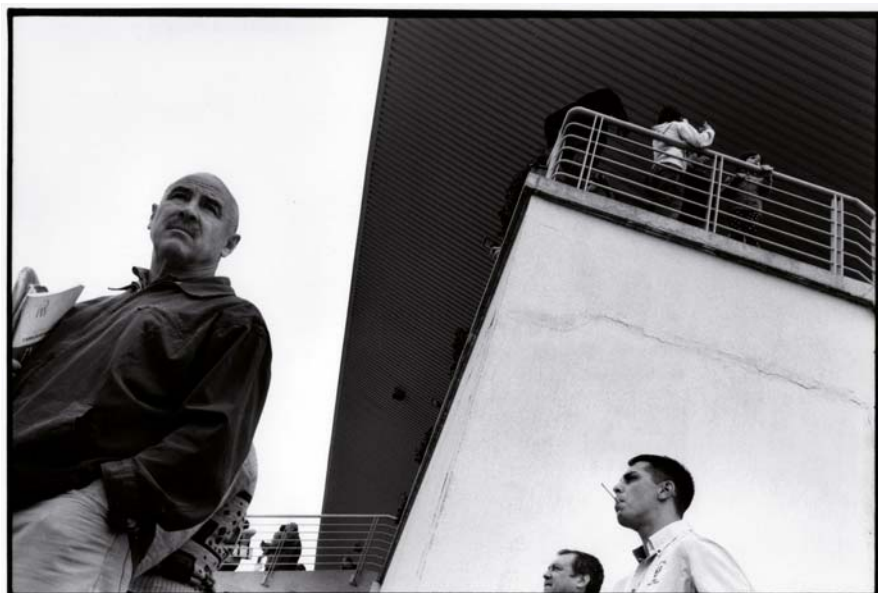
Például szimbolikus áron vásároltunk akkoriban könyveket, 3 forint volt az Olcsó Könyvtár egy-egy kötete, s a legvastagabb fotóalbumokhoz is hozzá lehetett jutni 200 forintért. Jobb országokban, akinek szüksége volt, mondjuk, egy eredeti művészi fényképre, az elment az egyik fotógalériába, s vásárolt egyet. Vagy szétnézett az erre rendszeresített műtárgypiacon, licitált az aukciókon. Nos, ez a látszólag ártalmatlan mondat, miszerint a kultúra nem áru, azzal járt, hogy Magyarországon nem alakult ki az a teljes vertikumra kiépülő infrastruktúra sem, mely a fotóműtárgy megszületésétől annak nyilvánosságra hozásáig, megjelenéséig, kiállításáig és megvásárlásáig, majd utána esetleges ismételt eladásáig elengedhetetlenül szükséges lett volna.

Ebbe a helyzetbe lépett be – tulajdonképpen minden hazai előzmény nélkül – a Budapest legelőkelőbb helyén, a Váci utcában megnyílt Fotóművészeti Galéria, mely a Főfotó egy volt üzlethelyiségében kezdett el tiszta profilú fotógalériaként működni. Kevés olyan dolog volt, amiben a szocialista Magyarország legalább pariban volt Európa más, kevésbé átok sújtotta vidékeivel. Gera Mihály szakmai vezetésével megvették hatvannál is több jelentős magyar kortárs fotográfus kétszázat meghaladó negatívját, azokból lenagyítottak 25–100-ig terjedő számú egyforma minőségű kópiát, melyeket aláírtak a szerzőkkel, beszámoltak, s ezeket árulták. Ezekből (is) rendeztek kiállításokat, nyomtattak naptárat, képeslapot. Kezdetben főleg az idelátogató külföldiek vásároltak a náluk megszokottnál olcsóbban, de a hazai viszonylatok szerint méregdrágán fényképeket, de azért lassan alakultatott egy szűk hazai vásárlóközönség is. Ez a szám hirtelen megsokszorozódott, amikor 1984-ben a hazalátogató André Kertész dedikálta a fotóművészeti galéria által kiadott könyvét. Kanyargott a sor a Váci utcán... Aztán, mindenféle előzmény nélkül, a galériát üzemeltető cég 1989-ben egyik napról a másikra felmondta a szerződést.

Eltelt két év. És akkor lépett egy váratlant Török László, aki salgföldi parasztházának pajtáját galériává alakította, és *The Wall. Denver-2* címen kiállítást nyitott a Nyugat-Berlinből kevéssel korábban hazatért Galántai Györggyel, aki ez alkalommal saját munkáiból is bemutatott néhányat.

A történet még 1984-ben indult, amikor Török László és felesége megvették a régi parasztházat az akkor még cseppet sem felkapott helynek számító falu szélén, felújították, nyaralóként használták, majd galériát és éttermet nyitottak benne, mígnem három éve már legnagyobb részét itt élük az életüket is. Az étterem, találkahely és művészeti galéria pár lépésre van csak a salgföldi kötengertől. A kert elvarázsolt, a ház és a Pajta enteriőrje pedig egy budai presszó, egy városi galéria és az egykori pajta hangulatát egyszerre képes hozni. A helynek van szelleme, nevezhetnének eltartott kisujjal genius locinak is.

Az 1991. június 21-én 18 órakor megnyílt tárlat a Colorado állam-beli Denverben rendezett kelet-európai fotósok kiállításán szereplő magyarok anyagaiból állt össze. Szerepelt itt egy-egy képpel *Balla András, Fejér Ernő, Halas István, Kerekes Gábor, Szerencsés János, Szilágyi Lenke, Szirányi István, Tímár Péter, Tóth György, Török László, Vécsey Attila, Vető János*. A kiállítás anyaga kibővült Galántai György nyugat-berlini *Lábközi terek* című színes fénymásolat-sorozatával és a *Lábközi hangok* című krómacél hangszerével.

A Pajta Galéria ezzel megnyílt. Már az első meghívóra rá volt nyomtatva, hogy „Az alkotások a helyszínen megvásárolhatók”, ezzel is kijelölve a galéria tervezett útját. Nézegetve az akkor készült fotókat, a galéria még sokkal inkább emlékeztetett az eredeti pajtára, mint a mostani kávéházas, családi éttermes, galériás kiállítóhelyre. A huszonöt év nem múlt el nyomtalanul felette sem. Török ezt nyilatkozta egy újságírónak: „Ez egy nádfüdeles parasztház, aminek a pajtájából alakítottuk ki a galériát. Én nem szénát vagy termést gyűjtök benne, hanem a kortársaim fotográfáit.”¹ Senki, maga Török sem gondolta volna, hogy negyedszázad múltával már mint történelmi eseményről fogunk beszélni erről a nyitó aktuusról.

A galéria gyorsan felvette üzemszerű működését. Kiállítások voltak benne folyamatosan, tavasztól késő őszig. A Török szellemi köréhez tartozó, jórészt a Magyar Fotóművészek Szövetsége első alkotócsoportjába tartozó művészek adták át szignált, számozott fotóikat kiállításra és értékesítésre. Megpróbált az első perctől fogva, nyitott szellemiségű, de markáns értékvonalat tartó fotógalériaként funkcionálni. Keveredett benne a profi fotográfus európai, nemzetközi mértékű szakmaisága és a salgföldi környezetbe mind jobban beil-

SZILÁGYI LENKE:
Bonyhád 1985,
szelatinos ezüst

BENKŐ IMRE:
Kincsem Park, 2011

FARKAS ANTAL JAMA:
Tisztelet Josef Albersnek, 1989,
zselatinos ezüst,
színes nagytítás

leszkező háztulajdonos partikularitása. A nagyon sajátos kulturális mikroklímával rendelkező piciny falu, alig néhány tucat állandó lakosával, a sokszoros ideiglenes ott lakóval és még több odalátogatóval, kettős feladatot rótt Törökékre. Egyrészt, belesimulva a falu közösségi életébe, meg kellett találni azt a speciális felületet, amit a Pajta Galéria és a vonzáskörébe tartozók révén a település elvár tőlük, másrészt viszont a távolról csak ezért odajövőknek is megfelelő színvonalú kulturális színteret, élményeket kellett nyújtaniuk. Ebben a kényes libikóka-helyzetben, úgy érzem, megtalálták az egyensúlyt. Színvonalas evő-ivó hely mellett fontos találkozási pont a falu szélén lévő, helyreállított épületegyüttes, ahol sokan megállnak, akiknek úti célja a Káli-medence.

MÉSZÁROS LÁSZLÓ:
Szépség, Nexus-sorozat,
2015, digitális nyomtatás

A nyitást követő harmadik évben, 1994-ben kezdődtek meg az aktfotós művészeti táborok, workshopok. Az első évben az ötletet adó Kocsis Magdi szervezte a táborokat, de aztán a második évtől már főleg német amatőr és hobbifotósok jöttek, akiket részben Keresztes Lajos közvetítése révén ért el a hír, hogy a Káli-medence egyik legszebb helyén válogatott aktmodellekkel, szakértő fotográfusokkal, sminkesekkel, képzett előadókkal bentlakásos művésztelep indul. Beindult a dolog, érkeztek Svájcából, Belgiumból, más nyugat-európai országokból is fotósok, s elvéve néhány magyar is befizette a borsos részvételi díjat. A kezdeményezés felettébb sikeresnek bizonyult, hiszen a következő években váltakozó turnusokban jöttek a faluba a fotósok.

Hogy a Pajta Galéria nem csak elitista, a fotóművészeti közélet egy speciális szegmensét (ezt a szegmenst nevezzük talán így: kísérletező, experimentális, szubjektív művészfotográfia) elfoglaló intézmény lett, abban megítélésem szerint nagy szerepe van annak is, hogy sohasem lett államosítva, nem bírt biztos és kiszámítható büdzsével, ezért a legkülönbébb pályázatokon, külön keretektől, szponzoroktól kapott pénzekből és a saját bevételeiből dolgozta át ezt a negyed évszázadot. Amikor sikerült rá támogatást szerezni, akkor nyíltak új kiállítások is. Amikor nem, akkor meg a falon maradtak a szerzők által ajándékba, bizományba, értékesítésre átadott fotók. Egy biztos, 25 év óta talán egyetlen percre sem volt képtelen egyetlen fala sem. A hely jellegéből eredően tavasz végén nyitott és az ősz közepén zárt be egy-egy tárlat, de a falakon mindig neves magyar szerzők jó fényképeivel találkozhattak a betérők.

A Pajtának van és mindig is volt egy 20–25 fős magja, és kábé kétannyi fotográfus, akik egy-egy csoportos tárlaton szerepeltek vagy workshopokon vettek részt. A két részt Török László személye, minőségérzéke köti össze. A Pajta Galéria gyűjtőhely, nagyon különböző embereket, művészeket, vándorokat összehozó placc, keresztül, gyülekezési pont, ahol az eltérő útvonalakon közlekedők egy-egy rövid időszakra összetalálkoznak, leülnek, beszélgetnek, esznek-isznak, aztán felállnak és elmennek, az egyik jobbra, a másik balra, a harmadik meg egyenesen.

A további kiállításokról még. Az 1993-as kiállítás *Helyzetkép* címen futott, június 19-én 18 órakor nyitotta meg Beke László. A kortárs magyar fotográfia legjobbjai állítottak ki Balla Andrásról Zátonyi

Tiborig. A megnyitó előtt egy beszélgetést szervezett Török, előre kiküldve néhányunknak a vitaindító anyagot. Az akkoriak közül már néhányan nem élnek, néhányan nem állnak szóba egymással, s a szekértábor két oldalán próbálnak valahogy megmutatkozni. A *Találkozások* 1994-ben volt. Török barátja, az azóta elhunyt Balaskó Jenő költő nyitotta meg. 1998-ban *Tanítványok* címmel azoknak a német, holland fotográfusoknak a képeiből rendezett Török egy kamarakiállítást a Pajtában, akik részt vettek a korábbi táborokban, s az ott készített képeik erre méltóvá tették őket.

Szimbiózis 1–2. A 2004-es kiállításban Erdély Miklós mottója volt a tárlatot létrehozó koncepció: „Hogy mi a művészet, azt megállapítani nem, csak eldönteni lehet”. És még így folytatta: „Jelentős alkotónak tartom, aki hozzájárult ahhoz, hogy a különböző művészek nevezett tevékenységekben ne legyen semmi közös”.² *Apáti-Tóth Sándortól Zátanyi Tiborig* negyvennyolc művész flottafelvonulása zajlott a csarnokméretűnek igazán nem mondható Pajta Galériában, Török korvettkapitány irányításával, a szót én vittem mint felkért kiállítás megnyitóját.

2008 májusában *50–55–60 (Bakos Miklós, Gábor Kálmán, Török László)* címen hirdetett tárlatot, s erre jól emlékszem, hiszen én nyitottam meg. Idézek egy keveset a szövegből, annál is inkább, mert a számtalan vernisszázs – melyeken tevélegesen részt vettem – közül egyik sem égett ennyire belém, igaz, egy későbbi tragikus esemény okán. „Amikor elvállaltam Török Laci felkérésére ezt a megnyitót, ez a kérdés motoszkált az én fejemben: Mit tud ez az 50–55–60 ma mutatni nekem, nekünk? Nem nosztalgiajárn jöttünk ide – azt utálnám –, hanem megvizsgálni, hol tart ma Bakos Miklós, Gábor Kálmán, Török László. Megtalálták-e azt a hangjukat, ahogyan egy ötvenes, egy ötvenötös, egy hatvanas ma, 2008-ban szólhat a közönségéhez, vagy sem?”

Azt még egyikünk sem tudta, hogy legközelebb, alig két évvel később, a Farkasréti temetőben fogunk így négyen találkozni – csak hárman mentünk, a negyediket, Gábor Kálmánt vitték.

Török László nemcsak kortársát, alkotótársát, de barátját is elveszítette Kálmánban. Ennek feldolgozhatatlansága indította arra, hogy a pajta régi szénapadlásán berendezett térben megnyissa a „*Gábor Kálmán-emlékszoba*” kiállítást 2012-ben. A Török jóvoltából pécsiből félig salfordivé lett, ott házat, pajtát építő *Harnóczy Örs* 1997 júniusában *Az öt X* című kiállítással lepte meg saját magát és a Pajta Galéria látogatóit. *Pinczehelyi Sándor* mondta a megnyitót. Készült még egy közös kiállítása is egy másik pécsi fotóssal, *Körtvélyesi Lászlóval* is, ezt 2014 szeptemberében nyitotta meg Török. *Darabos Györgynek* is volt egy

kamarakiállítása, majd pedig a Pajtagazda állította ki korábbi és frissebb fotóit.

A bevezetőben említettem már a salfordi Faluházban a *Kópiák* címet viselő jubileumi kiállítást, melyet Török és *Herendi Péter* rendeztek, s *Haris László* nyitott meg 2016. június 3-án. A képek csaknem megegyeztek a katalógusban láthatókkal, bár a figyelmes szemlélőt még érhetik meglepetések. A Pajta művészeinek csoportos kiállítása mellett a belső szobában *Mészáros*

László egyéni tárlata is kínál igényes portrékat, tájképeket. A Faluházzal párhuzamosan a Pajta Galéria falán is újrendezték a kiállított képeket, itt az azóta elhunyt művészek kaptak kiemelt helyet, s a bejárat köré csoportosítva pedig *Balla András* kamarakiállítása látható.

A fotó mellett elsősorban a helyi művészeknek, építészeknek rendez és rendezett a Pajta Galéria kiállításokat, melyek bár nem tartoztak szorosan a helyi fotós szakmai programjához, de a salfordiság felvállalása, annak deklarálása igen fontos. Így állított ki *Somogyi Győző* festő, *Petrovics László* építész, *Raffay Béla* szobrász, *Ardai Ildikó* textiles, és rendeztek falukiállítást is, ha erre volt igény.

A ház, a pajta nyolcvanöt éves, gazdája hatvannyolc, a galéria huszonöt. Ennyi idő alatt sok szempontból jelentős helyévé vált a magyar fotográfiának. Szigorú kritikával, következetesen csak a magyar fotós középgeneráció haladó, előremutató, kísérletező részéből szemezget, ezzel lehetőséget adva, hogy a hazai és külföldi galériátogatók, szakemberek, a sajtó munkatársai és az egyszerű érdeklődők is egy speciálisan szerkesztett, értékalapú válogatást lássanak a magyar fotóművészet utolsó fél évszázadából.

A legfontosabb, hogy a Pajta Galéria Hely lett. Varázsához hozzájárult a szépen felújított nádfedeles parasztház, a jól megcsinált pajta, a benne nyitott evő-ivó hely művészeket és másokat is vonzó és megtartó ereje. Az idők során betagozódott a kicsit kulthelyé vált Salföld mindmegannyi látványossága közé. Török ideje nagy részét háza ámbitusán tölti, hátát a Pajta Galéria üvegfalának vetve, naphosszat füstöl, beszélget, poharaz, egyszerűen csak a helyén van. Mikszáthtól igazából csak a mérlegen különbözzenek.

Jegyzetek

- 1 Zétényi Zoltán: A fényköltő. *FotóVideó*, 2008/június
- 2 Erdély Miklós: *Marly tézisek*

GÁBOR ENIKŐ:
Részeg üvegek, 2001,
fotogram